

ברית מכה והדילמה הסינית במזרח התיכון

15.10.2026 | מרדכי חזיה | written by

עיקרי הדברים

- הסכם מכה משקף את מאמציהן של מעצמות אזוריות להרחיב את אפשרויותיהן הביטחוניות.
- מבחינת ישראל, האתגר הוא התפתחותו של מוקד תיאום נוסף שעשוי להשפיע על השתלבותה באזור ועל חופש פעולתה.
- סין עשויה ליהנות מגיוון השותפויות באזור בלי לשאת במחויבות להגנת חברות הברית.
- עם זאת, החרפת העימות בין השותפות שלה עלולה לפגוע בגמישות המדינית שממנה נהנתה עד כה.
- ההחלטות שהתקבלו על יישום התחייבויות ההגנה ועל מינוי מזכ"ל מסמנות מעבר מהצהרה למיסוד ולהיערכות מעשית.
- עם זאת, היקף היישום והיכולת לפעול במשותף עדיין טעונים בחינה.
- ישראל צריכה להעמיק את התיאום עם ארצות הברית ושותפותיה האזוריות, לשמר אפשרויות לקשר עם סעודיה ולעקוב אחר מנגנוני הברית ויכולותיה.
- אין להסיק מעצם קיומה של הברית כי היא מכוונת נגד ישראל.

ברית מכה מהצהרה ליישום

במשך עשרות שנים נשען הסדר הביטחוני במזרח התיכון במידה רבה על ארצות הברית. הסכם ההגנה המשותפת שנחתם במכה ב-7 באוגוסט 2026 בין סעודיה, טורקיה ופקיסטן מבטא ניסיון להרחיב את בסיסו של סדר זה. על פי ההתחייבות שהוצגה, מתקפה חמושה על אחת המדינות תיחשב מתקפה על כולן. חשיבותו של סדר זה אינה מתמצה בסעיף ההגנה: הוא משקף שאיפה לעצמאות רבה יותר בקבלת החלטות ולגיוון השותפויות הביטחוניות.

ההתפתחויות מאז החתימה מעניקות להסכם ממד מעשי. בהודעה משותפת שפורסמה בתום ישיבת חירום בריאד ב-5 באוקטובר הודיעו שלוש המדינות על מעבר ליישום התחייבויות ההגנה ועל צעדים להבטחת פריסה מהירה של הכוחות והיכולות שעליהם הוסכם בסעודיה, בכפוף להסדרים שאושרו ולחקיקה הלאומית. באותה ישיבה מונה הקצין הפקיסטני בדימוס, נאומן מחמוד, למזכ"ל הראשון של הברית, לתקופה של שלוש שנים.

אלה צעדים של מיסוד והיערכות, אך אין בהם כשלעצמם הוכחה לקיומו של מערך צבאי משולב ומתפקד. ב-8 באוקטובר הבהיר שר החוץ הטורקי הקאן פידאן כי ההסכם הגנתי וכי טורקיה לא תשלח כוחות לשטח מדינה אחרת לשם ביצוע מתקפה. הוא ציין כי נבחנת תרומה להגנה האווירית הסעודית. ההבחנה בין סיוע הגנתי לבין השתתפות במלחמה נותרה אפוא מרכזית

סיוע הגנתי מוגבל עשוי ליצור תשתית לשיתוף פעולה עמוק יותר בעתיד. לכן יש לבחון את התפתחות הברית לאורך זמן, גם כאשר יכולתה לפעול במשותף עדיין מוגבלת.

ההזדמנות הסינית וגבולותיה

בייג'ינג עשויה להפיק תועלת מסביבה שבה מדינות האזור מרחיבות את חופש הבחירה שלהן. השפעתה נשענת בעיקר על מסחר, אנרגיה, השקעות, תשתיות, טכנולוגיה ודיפלומטיה. ריבוי שותפויות מאפשר לה לקיים קשרים עם מדינות בעלות אינטרסים מנוגדים, בלי להתחייב להגן על אחת מהן בעת עימות עם האחרת.

בדיון בקרב חוקרים סינים נתפס הסכם מכה כביטוי לשינוי בסדר האזורי ולשאיפתן של מדינות האזור להרחיב את עצמאותן הביטחונית ולצמצם את תלותן בארצות הברית. עם זאת, לצד ההזדמנויות שמגמה זו עשויה להעניק לבייג'ינג, עולים ספקות באשר ללכידות הברית וליכולת חברותיה לתרגם את התחייבויותיהן למנגנוני הגנה קבועים ויעילים. פרשנויות אלה אינן מעידות כשלעצמן על תמיכה רשמית של ממשלת סין או על נכונותה לשאת באחריות ביטחונית במסגרת הברית.

ההערכה העולה מכך היא שסין מעוניינת בצמצום הבלעדיות האמריקאית יותר משהיא מעוניינת לרשת את תפקידה הביטחוני של וושינגטון. ארצות הברית מחזיקה ביכולות ובקשרים שסין אינה מציעה להחליף במסגרת זו. המשך תפקידה הביטחוני המרכזי של ארצות הברית יכול להתקיים לצד התרחבות ההשפעה הכלכלית והמדינית הסינית. אולם הסלמה אזורית עלולה לסכן את קשרי המסחר ואת אספקת האנרגיה של סין ולהקשות עליה להימנע מבחירה בין שותפותיה.

סעודיה מרחיבה את מרחב התמרון

יש לפרש את התנהלות סעודיה כחלק מניסיון לגוון את מקורות הביטחון שלה. שיתוף פעולה עם פקיסטן ועם טורקיה עשוי להרחיב את אפשרויותיה גם כאשר יחסיה עם וושינגטון ממשיכים להיות בעלי חשיבות מרכזית. העמקת קשרים עם שותף אחד אינה מחייבת ויתור על האחרים.

מבחינת ריאד, קשרים כלכליים עם סין, שותפות צבאית עם פקיסטן ושיתוף פעולה בתעשיות הביטחוניות עם טורקיה הם מרכיבים משלימים באסטרטגיה של גיוון שותפויות. שילובם עשוי להרחיב את מרחב התמרון הסעודי ולצמצם את התלות בשותף ביטחוני יחיד. אין בכך כדי להעיד כי ארצות הברית איבדה את תפקידה כמשענתה הביטחונית המרכזית של סעודיה.

פקיסטן והאפשרות לחיבור בין השותפויות

פקיסטן, שותפה ותיקה של סין ומדינה בעלת נשק גרעיני, מחברת בין דרום אסיה לבין המערכת הביטחונית במפרץ. השתלבותה בברית עשויה להרחיב את האפשרויות לשיתוף פעולה בין הון

סעודי, טכנולוגיה טורקית ויכולות צבאיות פקיסטניות. קשריה הביטחוניים עם סין עשויים להוסיף לכך ממד טכנולוגי ותעשייתי, אך אין להסיק מכך שמתפתחת מסגרת משותפת לארבע המדינות. מימוש אפשרות זו תלוי בהסכמות ובמיזמים קונקרטיים, ועלול להיתקל גם בתחרות בין ספקי הנשק הסיניים והטורקיים.

השפעה סינית ללא התחייבות להגנה משותפת

סין עשויה להפיק תועלת מקיומה של ברית מכה גם בלי להצטרף אליה. ניתן להעריך כי בייג'ינג תעדיף לשמר את גמישותה המדינית ולהרחיב את השפעתה באמצעות שותפויות כלכליות, טכנולוגיות וביטחוניות, תוך הימנעות מהתחייבות להגנה קולקטיבית העלולה לגרור אותה לעימותים שאינם תואמים את סדרי העדיפויות שלה.

מחויבות כזו עלולה להקשות על סין לקיים במקביל קשרים עם איראן ועם סעודיה ושותפותיה במפרץ. כל עוד היחסים הביטחוניים בין חברות הברית מאפשרים גמישות, יכולה בייג'ינג לטפח את קשריה עם הצדדים השונים. אולם ככל שהברית תתגבש סביב תפיסת איום משותפת ותפעל נגד יריב מוגדר, ובייחוד איראן, יגבר הלחץ על סין לבחור בין שותפותיה. התפתחות כזו עלולה לצמצם את מרחב התמרון המדיני שממנו היא נהנית ולהגדיל את המחיר של העמקת מעורבותה באזור.

איראן וגבולות המחויבות ההדדית

ההסלמה מול החות'ים וההחלטות לקדם סיוע צבאי לסעודיה מעמידות את הברית בפני מבחן מעשי של היקף המחויבות ההדדית. סיוע להגנת השטח הסעודי אינו שקול לנכונות להשתתף במערכה בתימן או בעימות ישיר עם איראן. ההבחנה הזאת חשובה גם לבייג'ינג: ככל שהסיוע יתרחב לעימות עם טהראן, יחריף המתח בין האינטרסים הסיניים במפרץ לבין קשריה עם איראן.

גם לאחר החלטות אוקטובר, מוקדם להשוות את הברית לנאט"ו. הקמת מנגנונים מדיניים ומינוי מזכ"ל מעידים על התקדמות במיסוד, אך אינם מוכיחים קיומם של פיקוד צבאי משולב, תוכניות הגנה מתורגלות או הסכמה יציבה על האיומים המשותפים. את לכידות הברית יש לבחון לפי הכוחות והיכולות שיועמדו בפועל, הסדרי הפעלתם ונכונות החברות לשאת בעלויות ובסיכונים לאורך זמן.

המשמעות לישראל והמלצות למדיניות

ברית מכה מציבה בפני ישראל אתגר מדיני וביטחוני: התפתחותו של מוקד תיאום אזורי שבו היא אינה שותפה ושסדרי העדיפויות שלו אינם בהכרח תואמים את שלה. מסגרת זו עשויה להשפיע על מאמצי ההשתלבות האזורית של ישראל ועל חופש פעולתה, גם בלי להתגבש לברית המכוונת נגדה. ההיערכות הישראלית צריכה להתמקד ביכולות המתפתחות במסגרת ההסכם, בתנאי

הפעלתן ובהשלכותיהן על היחסים עם מדינות האזור.

▪ ראשית, יש להעמיק את התיאום עם ארצות הברית בנוגע להתחייבויות חברות הברית ולהסדרי יישומן. הבירור צריך להתמקד בתנאי הפעלת ההגנה המשותפת, בסמכויות הפיקוד ובמשימות הכוחות שעל פריסתם הוחלט בסעודיה. הבנת הסדרים אלה תסייע לזהות מגבלות אפשריות על חופש הפעולה הישראלי ולצמצם סיכוני חיכוך והסלמה בלתי מכוונת.

▪ שנית, יש לשמר ערוצי דיאלוג עם סעודיה ולבחון אפשרויות לשיתוף פעולה בתחומים של עניין משותף, ובהם הגנת תשתיות וביטחון השיט, בתיאום עם וושינגטון. גיוון השותפויות הסעודיות אינו שולל בהכרח התקרבות עתידית לישראל. המדיניות הישראלית צריכה להביא בחשבון את צורכי הביטחון של ריאה ולבחון היכן ניתן לקדם אינטרסים משותפים גם במציאות של קשרים סעודיים הדוקים עם טורקיה ופקיסטן.

▪ שלישית, יש למקד את המעקב אחר המעורבות הסינית בערוצים מעשיים של העברת נשק וטכנולוגיה, שיתוף מודיעין וגישה למערכות ביטחוניות. השאלה הרלוונטית לישראל היא אם קשריה של סין עם חברות הברית מעניקים לה גישה למידע רגיש או מאפשרים הפצת יכולות המשפיעות על המאזן הצבאי באזור. הערכה זו צריכה להתבסס על עסקאות והסדרים מזהים, תוך הבחנה בין שיתוף פעולה מסחרי לבין מעורבות ביטחונית. לצורך כך, מומלץ לגבש הערכה משותפת לגופי המודיעין, הביטחון והחוץ, שתבחן עסקאות, פריסות והסדרי גישה למידע ותעדכן את המלצות המדיניות בהתאם לממצאים.

▪ רביעית, יש להבחין בין יכולתה הגרעינית של פקיסטן לבין התחייבות להעניק הגנה גרעינית לשותפותיה. סעיף הגנה משותפת אינו מעיד כשלעצמו על מטרייה גרעינית לסעודיה או לטורקיה. עם זאת, נדרש מעקב אחר הצהרות והסדרים שעשויים להצביע על שינוי במדיניות ההרתעה הפקיסטנית, ובייחוד אחר התחייבויות מפורשות, הסדרי פיקוד או פריסת יכולות רלוונטיות.

▪ חמישית, יש להביא בחשבון את מקומה של טורקיה בברית. בשונה מסעודיה ומפקיסטן, טורקיה מקיימת יחסים מתוחים עם ישראל, ושילובה במסגרת ביטחונית אזורית עשוי להעניק לה זירה נוספת לקידום עמדותיה ולהרחבת השפעתה. לפיכך נדרש מעקב אחר שיתוף הפעולה הביטחוני והתעשייתי בין טורקיה לסעודיה ולפקיסטן, ואחר השלכותיו האפשריות על זירות שבהן לישראל ולטורקיה אינטרסים מנוגדים, ובהן, למשל, סוריה והים התיכון.

סיכום

ברית מכה ממחישה את האפשרות שהמערכת האזורית תכלול כמה מסגרות ביטחוניות חופפות, לצד המשך הנוכחות האמריקאית. סין עשויה להרחיב את השפעתה במערכת זו בלי לקבל על עצמה אחריות להגנת שותפותיה, אך העמקת המחויבויות ההדדיות ביניהן עלולה גם להקשות

עליה לשמר את גמישותה. ישראל נדרשת אפוא לחזק את קשריה עם וושינגטון ועם שותפותיה באזור, ובה בעת להתאים את מדיניותה ליכולות ולהתחייבויות שמפתחות המסגרות החדשות.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.